

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Досліджено особливості формування доходів бюджету Пенсійного фонду України. Проведено аналіз структури доходів бюджету солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, визначено основні фактори, що впливають на структуру доходів бюджету даного цільового фонду. Обґрунтовано необхідність запровадження планування обсягів доходів Пенсійного фонду України на середньострокову перспективу.

Ключові слова: бюджет пенсійного фонду, власні доходи, дефіцит, середньострокове планування.

Постановка проблеми. Дієва система пенсійного забезпечення є запорукою соціальної й економічної стабільності країни. Забезпечення Пенсійного фонду України необхідним обсягом ресурсів для фінансування виплати пенсій стало одним із головних завдань державної політики, яке вимагає поглиблення теоретичних та практичних підходів до аналізу та формування доходів бюджету солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості формування необхідного обсягу фінансових ресурсів для здійснення пенсійних виплат викладені в працях таких зарубіжних учених і практиків: А. Соловйова, Є. Любченко, Г. Мак-Таггарта, В. Роїка, В. Шахова. Значний внесок у дослідження теорії та практики формування доходів бюджету солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування зробили вітчизняні вчені: Б. Зайчук, Е. Лібанова, Б. Надточій, В. Яценко, І. Чугунов, Н. Савченко, О. Суріна, О. Малецький, М. Плаксий, В. Шамрай, М. Шаповал. Проте подальшого вивчення й узагальнення потребує питання збалансування доходів і видатків бюджету Пенсійного фонду України, що полягає у пошуку резервів при формуванні доходів бюджету даного державного цільового фонду.

Постановка завдання. Визначити особливості формування доходів бюджету Пенсійного фонду України, виявити основні фактори впливу на обсяги фінансових ресурсів системи солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, обґрунтувати рекомендації щодо збільшення обсягів доходної частини бюджету даного державного позабюджетного цільового фонду.

Викладення основного матеріалу дослідження. У розділі 9 "Кошти Пенсійного фонду" Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" від 9 липня 2003 року № 1058-IV [1] визначено основні джерела доходів

Пенсійного фонду України та напрями витрачання коштів відповідно до джерел їх утворення. Стаття 72 даного Закону визначає шляхи наповнення солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, тобто фінансові ресурси бюджету Пенсійного фонду України.

Доходи бюджету солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування мають стійку тенденцію до зростання. За період 2004 -2012 років обсяг доходів бюджету Пенсійного фонду України збільшився на 169897,91 млн. грн. або в 5,5 разу. Власні надходження зросли з 29058,99 млн. грн. у 2004 році до 156620,80 млн. грн. у 2012 році або у 5,4 разу. Для виплати пенсій за спеціальними пенсійними програмами та надбавок з Державного бюджету України до бюджету даного державного цільового фонду у 2004 році перераховано 5994,88 млн. грн., у 2012 році - 49170,21 млн. грн., що майже у 8 разів більше, ніж 2004 році. Обсяг надходження коштів від Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття до Пенсійного фонду України за період 2004 - 2012 років збільшився на 63,82 відсотка, у 2004 році він становив 95,73 млн. грн., у 2012 році - 79,71 млн. грн. За аналогічний період обсяг надходження коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань до бюджету Пенсійного фонду України зросли з 52,40 млн. грн. у 2004 році, до 77,51 млн. грн. у 2012 році.

Із вищевикладеного, можна зробити висновок, що основними джерелами наповнення бюджету солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування у 2004 - 2012 роках були власні надходження та кошти державного бюджету. Динаміка доходів бюджету Пенсійного фонду України у 2004 - 2012 роках по основних джерелах наповнення наведена на рис. 1.

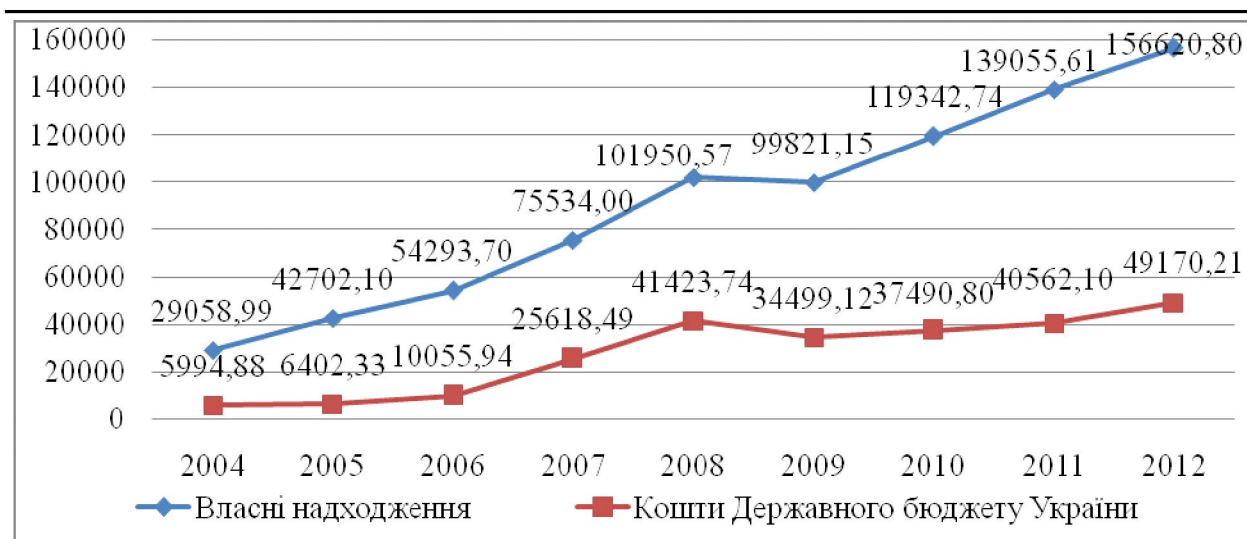

Рис.1 Динаміка доходів бюджету пенсійного фонду України у 2004 - 2012 роках млрд. грн. [4]

За наведений період видатки бюджету солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування були більшими за доходи. Перевищення видатків над доходами даного державного цільового фонду покривалося за рахунок коштів Державного бюджету України та позик з єдиного казначейського рахунку для покриття тимчасових касових розривів при виплаті пенсій. Повернення наданих сум позик

відбувалось після закінчення виплатного періоду в межах фінансових можливостей Пенсійного фонду України. Інформація про обсяги дефіциту бюджету солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та позики з єдиного казначейського рахунку для покриття касових розривів при виплаті пенсій, непогашеної після закінчення виплатного періоду, у 2004-2012 роках наведена на рис. 2.

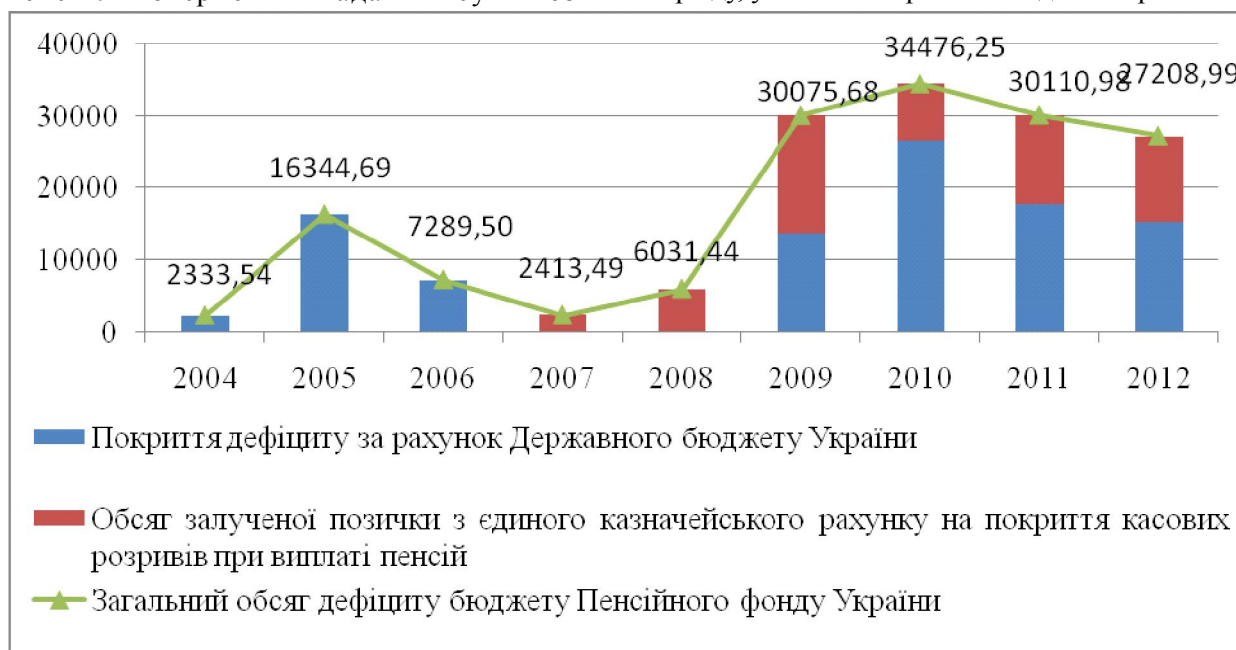

Рис. 2.Обсяг дефіциту бюджету Пенсійного фонду України та залучених позик з єдиного казначейського рахунку у 2004 - 2012 роках, млн. грн. [4]

Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що загальний обсяг дефіциту бюджету Пенсійного фонду України можна визначити як суму перевищення видатків над доходами даного цільового фонду профінансовану за рахунок коштів державного бюджету з обсягом непогашеної

позички після закінчення виплатного періоду з єдиного казначейського рахунку для покриття касових розривів при виплаті пенсій. Найбільший обсяг загального дефіциту бюджету даного цільового фонду був у 2010 році та становив 34476,25 млн. грн., з 2011 року спостерігається

позитивна тенденція його зменшення.

Зауважимо, що у 2004 році Пенсійний фонд України не потребував залучення коштів з єдиного казначейського рахунку для своєчасної та у повному обсязі виплати пенсій. Протягом 2005 - 2006 років позичка, яка надавалася з єдиного казначейського рахунку, погашалася після закінчення бюджетного року. Як уже зазначалося вище, з 2007 року фонд загальнообов'язкового

державного пенсійного страхування не був у змозі повернути повний обсяг залучених позик з єдиного казначейського рахунку після закінчення виплатного періоду. Найбільший обсяг залучених позик був у 2009 році. Інформація про динаміку обсягів сум непогашеної позички після закінчення виплатного періоду з єдиного казначейського рахунку для покриття касових розривів при виплаті пенсій у 2005 - 2009 роках наведена на рис. 3.

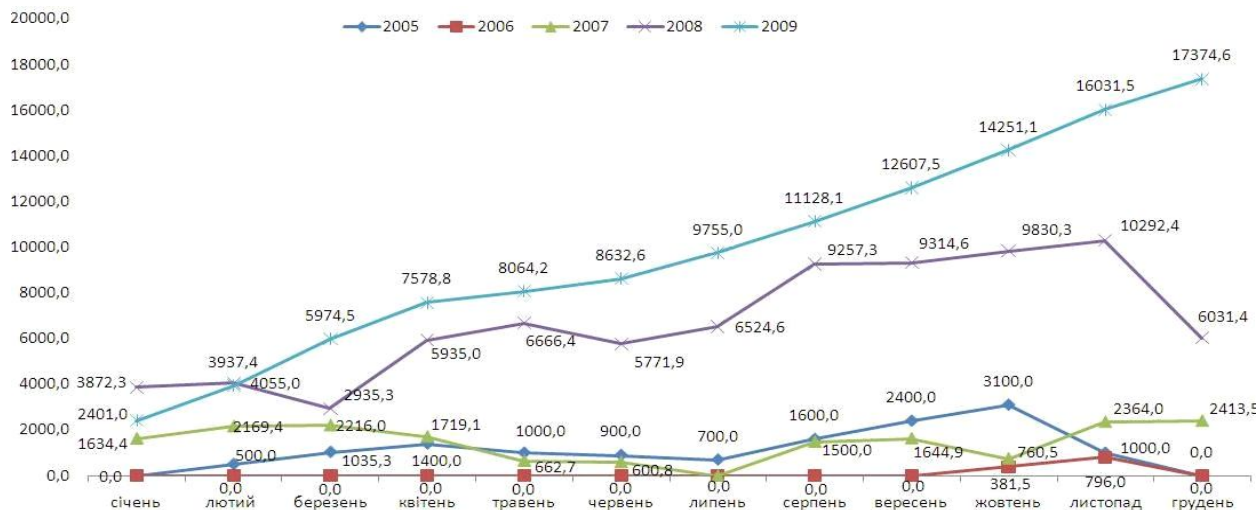

Рис. 3. Динаміка суми непогашеної позички, що надавалася з єдиного казначейського рахунку Пенсійному фонду України, для покриття касових розривів при виплаті пенсій у 2005 - 2009 роках, млн. грн.[3]

Загальний дефіцит бюджету солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування формується під впливом зміни фактично отриманих власних надходжень та асигнувань з державного бюджету, зміни співвідношення їх обсягів.

Розглянувши структуру надходжень бюджету Пенсійного фонду України, можна зазначити, що найбільший щорічний приріст власних надходжень фонду був у 2005 році, в порівнянні з 2004 роком власні надходження збільшилися на 32 відсотки або на 12257,82 млн. грн. Але зауважимо, що найбільший приріст власних надходжень у абсолютних величинах був у 2008 році в порівнянні з 2007 роком і становив 26416,57 млн. грн., у відносних величинах лише 25 відсотків. У 2009 році спостерігається зменшення обсягів власних надходжень бюджету Пенсійного фонду України в порівнянні з 2008 на 2,86 відсотка або на 2958,97 млн. грн.

Обсяг надходження коштів з Державного бюджету України до бюджету Пенсійного фонду України за період з 2004 року по 2012 рік був менший лише у 2009 році в порівнянні з попереднім періодом. Надходження коштів з Державного бюджету України у 2009 році зменшилося на 6924,62 млн. грн., або 20,07 відсотка. Найбільший приріст надходження коштів з Державного бюджету України був у 2007 році в порівнянні з

попереднім роком, обсяг надходження коштів збільшився майже на 61 відсоток, або на 15562,55 млн. грн. У найбільший приріст коштів даного джерела спостерігався у 2008 році в порівнянні з 2007 роком і становив 15805,25 млн. грн., або 38,16 відсотка.

Відповідно до динаміки обсягів джерел надходження коштів до бюджету Пенсійного фонду України склалася така структура доходів фонду, що впливає на якість виконання бюджету даного цільового фонду. Інформація про структуру доходів бюджету системи загальнообов'язкового державного соціального страхування за період 2004 - 2012 років наведена у табл. 1.

У структурі доходів бюджету Пенсійного фонду України найбільшу питому вагу мають власні надходження. Їх частка коливається у межах від 64,67 відсотка у 2011 році до 77,42 відсотків у 2004 році. Кошти Державного бюджету України у структурі доходів бюджету Пенсійного фонду України займають другу позицію. У період з 2004 по 2012 роки їх частка коливається в межах від 16 до 32 відсотків. Кошти Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття та кошти Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань у структурі доходів бюджету Пенсійного фонду України мають у сумі менше

Структура доходів бюджету Пенсійного фонду України за період 2004 - 2012 років, у відсотках

	Залишок коштів на початок року	Власні надходження	Усього власних надходжень з урахуванням залишку	Кошти Державного бюджету України	Кошти ФЗДССВБ	Кошти ФЗДСНВВПЗ	Усього доходів	Дефіцит бюджету Пенсійного фонду України	Частка позички з ЄКР
2004	6,22	77,42	83,63	15,97	0,26	0,14	100		
2005	1,25	85,39	86,63	12,80	0,30	0,26	100	32,68	
2006	3,43	81,16	84,59	15,03	0,22	0,16	100	10,90	
2007	0,47	74,15	74,63	25,15	0,15	0,08	100		2,37
2008	2,93	68,97	71,90	28,02	0,01	0,07	100		4,08
2009	2,54	72,40	74,94	25,02	0,00	0,04	100	9,99	26,52
2010	1,40	74,97	76,36	23,55	0,02	0,07	100	16,71	4,95
2011	1,21	76,40	77,61	22,29	0,05	0,05	100	9,76	6,79
2012	0,67	75,70	76,36	23,56	0,04	0,04	100	7,34	5,69

Джерело: складено автором за даними [4].

одного відсотка.

При визначенні частки власних надходжень у загальному обсязі доходів бюджету Пенсійного фонду України необхідно враховувати обсяги покриття дефіциту коштів Пенсійного фонду України за рахунок Державного бюджету України та сум залучених позичок з єдиного

казначейського рахунку необхідних для покриття касових розривів при виплаті пенсій протягом року, непогашених після закінчення виплатного періоду. На рис. 4 наведена структура основних надходжень бюджету Пенсійного України.

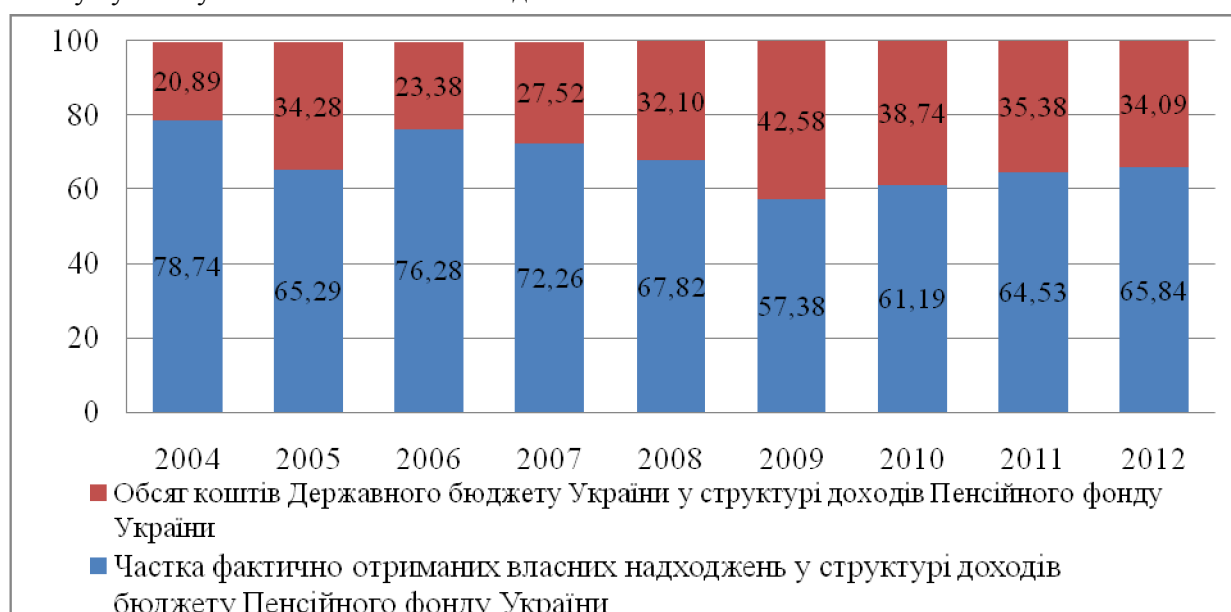

Рис. 4. Структура доходів бюджету Пенсійного фонду України з урахуванням дефіциту та сум непогашених позичок з єдиного казначейського рахунку для покриття тимчасових касових розривів при виплаті пенсій

На зміни структури доходів бюджету Пенсійного фонду України вплинула динаміка основних джерел наповнення даного фонду. Зменшення частки надходжень з Державного бюджету України у 2006 році зумовлене уведенням вимог до платників сплачувати страхові внески з суми, не меншої за мінімальну заробітну плату в країні. Зростання обсягів коштів державного бюджету у структурі доходів бюджету пенсійного фонду у 2008 році пов'язано зі збільшенням числа пенсіонерів, що отримують пенсії за спеціальними пенсійними програмами, а також збільшення обсягів даних пенсій. У 2009 році відбулося різке зменшення власних надходжень бюджету Пенсійного фонду України, що зумовлено зменшенням чисельності застрахованих осіб у 2009 році. Протягом 2010 року була запроваджена обов'язкова доплата до мінімального страхового внеску фізичними особами підприємцями, що є платниками єдиного податку або власниками фіксованого патенту. Це зумовило збільшення обсягу власних надходжень у структурі бюджету Пенсійного фонду України у 2011 році. Але у 2011 у році до судів подано 3,1 млн. позовів до органів Пенсійного фонду України на загальну суму 9,4 млрд. грн. За судовими рішеннями протягом 2011 року проведено виплат на суму 5,9 млрд. грн., що зумовило зростання дефіциту бюджету Пенсійного фонду України, а відповідно, і потребу у фінансуванні з Державного бюджету України.

Особливу увагу варто звернути на те, що відповідно до частини 2 статті 113 Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" від 9 липня 2003 року № 1058-IV у разі недостатності виділених з Державного бюджету України коштів по бюджетних програмах, пов'язаних з розмежуванням джерел виплати пенсій між Державним бюджетом

України та Пенсійним фондом України, пенсії, визначені чинним законодавством за спеціальними пенсійними програмами, виплачуються у повному обсязі за рахунок власних надходжень бюджету даного державного цільового фонду. Що відповідно впливає на структуру його доходів.

Бюджет Пенсійного фонду України жодного разу не був затверджений до початку виплатного періоду. Хоча відповідно до чинного законодавства він має бути затверджений не пізніше 10 грудня року, що передує рокові, на який складено бюджет. Незважаючи на це, крім 2009 року та 2010 року, до планових показників не вносилися зміни під час виконання бюджету даного державного цільового фонду. Враховуючи досвід Російської Федерації, необхідним для збалансування доходів і видатків пенсійного фонду, затвердження бюджету у чітко визначений термін є визначення основних показників солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування на наступні три виплатні періоди при затвердженні бюджету даного фонду на наступний виплатний період, що зумовить необхідність у плануванні показників бюджету солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування на середньострокову перспективу.

Також одним із вагомих факторів, що впливають на обсяг надходження страхових внесків і збалансованість бюджету фонду, є обсяг заборгованості з виплати заробітної плати. Найбільший обсяг заборгованості з виплати заробітної плати у Донецькій, Луганській, Львівській областях. Інформація про зміни обсягу заборгованості з виплати заробітної плати в Україні за період 2004 - 2012 років наведена на рис. 5.

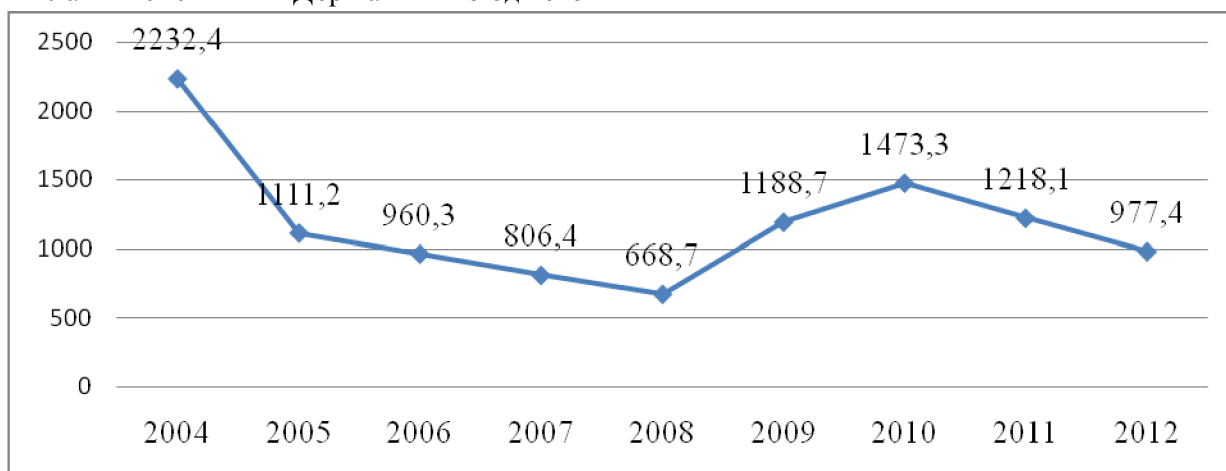

Рис.5. Заборгованість з виплати заробітної плати в Україні у 2004 - 2012 роках, млн. грн.[5]

Позитивна тенденція зменшення заборгованості з виплати заробітної плати призвела до зменшення обсягів недоїмки платників з єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування до Пенсійного фонду України. Але більшість підприємств боржників зі сплати страхових внесків віднесені до платників, щодо яких обмежено заходи стягнення згідно з чинним законодавством України або порушено справу про банкрутство та визнано банкрутом.

Тільки 16,82 відсотка підприємств в змозі погасити заборгованість перед Пенсійним фондом України, необхідне врахування даного фактора при прогнозуванні та плануванні показників бюджету солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Структура недоїмки з єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування до Пенсійного фонду України платників станом на 1 січня 2012 року наведена на рис.6.,

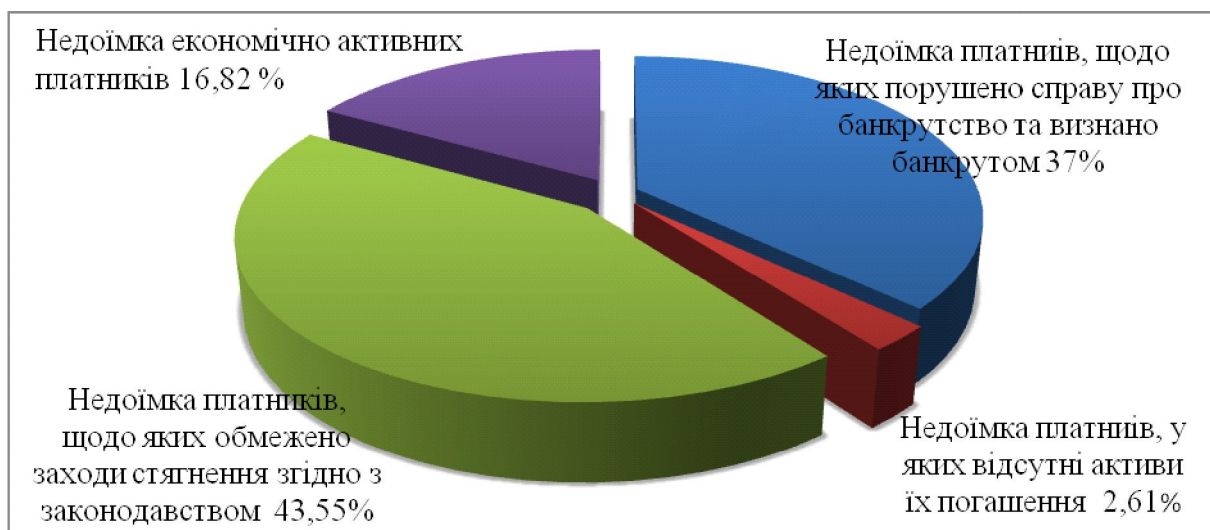

Рис. 6. Структура недоїмки зі єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування до Пенсійного фонду України платників станом на 1 січня 2012 року [4]

Значний вплив на фактичні надходження єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування до бюджету солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування створює зменшення чисельності платників страхових внесків, зокрема чисельності штатних працівників. За період 2009 - 2012 років середньооблікова чисельність штатних працівників зменшилася на 1275536 осіб або на 10,42 відсотків. Станом на 1 січня 2013 року середньооблікова чисельність штатних працівників дорівнює 12240501 особа.

Для зменшення касових розривів при виплаті пенсій необхідно забезпечити рівномірність надходження єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування упродовж усього бюджетного періоду. Як свідчить практика, найбільші обсяги надходження страхових внесків і за період 2004 - 2010 років спостерігаються у третьому та четвертому кварталах, хоча дана тенденція не є постійною. На різке збільшення страхових внесків у четвертому кварталі 2010 року вплинуло введення обов'язкової доплати до мінімального страхового внеску фізичних осіб підприємців, що знаходяться на спрощеній системі оподаткування.

Також необхідне врахування даного фактора при плануванні показників бюджету солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. У табл. 2 наведена інформація про структуру надходження страхових внесків на пенсійне страхування та частини єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, що зараховувалися до бюджету Пенсійного фонду України, у розрізі кварталів за період 2004 - 2012 років.

Висновки. З метою збалансування бюджету Пенсійного фонду України та збільшення обсягів власних надходжень бюджету даного цільового фонду необхідно не допустити подальше скорочення чисельності найманих працівників, забезпечити механізм рівномірного надходження єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, проводити роботу щодо зменшення недоїмки. Це забезпечить надходження необхідних ресурсів для фінансування видатків бюджету солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та відповідно призведе до зростання розмірів пенсійних виплат.

Також важливою умовою для збалансування бюджету Пенсійного фонду України є підвищені

Структура надходження страхових внесків на пенсійне страхування та єдиного соціального внеску у розрізі кварталів за період 2004 - 2012 років, %

	1-й квартал	2-й квартал	3-й квартал	4-й квартал
2004	20,80	24,26	25,91	29,03
2005	19,86	24,31	25,76	30,06
2006	21,36	24,61	25,43	28,60
2007	20,45	24,18	25,87	29,50
2008	21,50	25,46	25,88	27,16
2009	22,51	25,59	24,98	26,92
2010	21,09	24,62	25,37	28,92
2011	19,46	26,03	25,89	28,61
2012	22,52	25,50	24,79	27,20

Джерело: складено автором за даними [4].

якісного рівня планування у солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, необхідним є складання органами даного державного цільового фонду планових показників доходів бюджету солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування на наступні за плановим три бюджетні періоди відповідно до середньострокових пріоритетів.

Потребує подальшого вдосконалення процес розподілу джерел фінансування виплати пенсій між державним бюджетом і пенсійним фондом. Усунення можливості фінансування пенсій за спеціальними пенсійними програмами та надбавок за рахунок власних надходження фонду, забезпечить виконання страхових принципів солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Список літератури

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003р. № 1058-IV;
2. Мордвінов О. Г. Сучасний стан реалізації економічних та соціальних реформ в Україні: монографія / О. Г. Мордвінова. - Запоріжжя: Класичний приватний ун-т, 2012. - 257 с.;
3. Омелянович Л.О. Вплив реформування пенсійної системи України на соціально-економічний розвиток суспільства: монографія / Л.О. Омелянович, Н.С. Рад. - Донецьк: ДонНУЕТ, 2012. - 282 с.;
4. Показники виконання бюджету Пенсійного фонду України на офіційному сайті Пенсійного фонду України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://pfu.gov.ua>;
5. Інформаційний портал Державної служби статистики [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.

Анотація

Евгений Тонкопрядов

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ДОХОДОВ БЮДЖЕТА ПЕНСИОННОГО ФОНДА УКРАИНЫ

Статья посвящена исследованию особенностей формирования доходов бюджета Пенсионного фонда Украины. Проведено анализ структуры доходов бюджета солидарной системы общеобязательного государственного пенсионного страхования, определены основные факторы, влияющие на структуру доходов бюджета данного целевого фонда. Обоснована необходимость внедрение планирования доходов Пенсионного фонда Украины на среднесрочную перспективу.

Ключевые слова: бюджет пенсионного фонда, общие доходы, дефицит, проект бюджета, среднесрочное планирование.

Summary

Yevhen Tonkopriadov

FEATURES OF THE PENSION FUND OF UKRAINE BUDGET INCOMES FORMATION

The article is devoted to research of features of the Pension fund of Ukraine budget incomes formation. The structure of incomes analysis of the budget of solidary system of obligatory state pension insurance is held, the major factor influence on the structure of incomes of the budget of the this fund are defined. The necessity of introduction of incomes planning of the Pension fund of Ukraine on the middle term prospect is justified.

Keywords: budget of a pension fund, aggregate profits, deficiency, project of the budget, intermediate term planning.